

Ορθόδοξη Ποιμαντικὴ Ψυχολογία Συνοπτικὸ διάγραμμα τοῦ προβλήματος*

κ. Ἰωάννου Κορναράκη
Ὁμοτίμου Καθηγητοῦ
Πανεπιστημίου τῶν Ἀθηνῶν

Σύντομη Ἱστορικὴ Ἀναδρομὴ ^α

«Στις Θεολογικὲς Σχολὲς τῆς Ἑλλάδας, ἐδῶ καὶ ἀρκετὰ χρόνια πρὶν, ξεκίνησε μία σημαντικὴ ἐπιστημονικὴ διαπραγμάτευση ἀνάμεσα στὴν Ψυχολογία καὶ τὴ Νηπτικὴ Παράδοσι...

Τὸ ἀποτέλεσμα τῆς διαπραγμάτευσης αὐτῆς μεταξὺ τῆς Ψυχολογίας καὶ τῆς Νηπτικῆς Παράδοσης, ὀδήγησε σὲ μιὰ καινούργια ἔρευνα τοῦ κλάδου τῆς Πρακτικῆς Θεολογίας, ποὺ ἀναπτύχθηκε στὴν Ἑλλάδα κατὰ τὸ τέλος τοῦ 1960 καὶ καλεῖται Ποιμαντικὴ Ψυχολογία.

Τὸ πρόσωπο ποὺ δημιούργησε ἐπίσημα τὸν ὄρο αὐτὸ στὰ ἑλληνικά, καὶ ὁ ὁποῖος συνεχίζει ἕως σήμερα ἀκατάπαυστα νὰ ἐργάζεται σ' αὐτὸν τὸν τομέα, εἶναι ὁ νῦν ὀμότιμος Καθηγητὴς τοῦ Καποδιστριακοῦ Πανεπιστημίου τῶν Ἀθηνῶν κ. Ἰωάννης Κορναράκης.

Ἡ πρώτη μονογραφία ποὺ κυκλοφόρησε ἀπὸ τὸν Καθηγητὴ κ. Κορναράκη ἦταν: “Ἡ ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς Ἰσιδώρου τοῦ Πηλουσιώτου περιεχομένη Ποιμαντικὴ Ψυχολογία”, καὶ ἐκδόθηκε τὸ 1958. Ἡ δευτέρη του μονογραφία ἐκδόθηκε λίγο ἀργότερα τὸν ἴδιο χρόνο καὶ ἔφερε τὸν τίτλο: “Ἡ συμβολὴ τῆς Ψυχολογίας τοῦ Κὰρλ Γκούσταβ Γιούνγκ (Carl Gustav Jung) ἐν τῇ Ποιμαντικῇ Ψυχολογίᾳ”. Ἀργότερα, τὸ

1963, δημοσίευσε τὴν πραγματεία: “Στοιχεῖα νηπτικῆς ψυχολογίας”.

Μέσα ἀπὸ τὰ γραπτὰ του ὁ Καθηγητὴς κ. Κορναράκης συμβάλλει σημαντικὰ στὴν ἐξέλιξη τῆς Ποιμαντικῆς Ψυχολογίας, σὲ σημεῖο πού νὰ τὸν χαρακτηρίζουμε ὡς λαϊκό-ποιμαντικὸ ψυχολόγο.

Ὡς ἀποτέλεσμα τῶν προσπαθειῶν αὐτῶν, μπορεῖ κάποιος νὰ ἰσχυρισθεῖ ὅτι ἡ Ποιμαντικὴ Ψυχολογία καθιερώθηκε ὄχι μόνο ὡς ἐπίσημη διδασκαλία στὶς Ὁρθόδοξες Θεολογικὲς Σχολές⁶, ἀλλὰ καὶ ὡς καθημερινὴ πρακτικὴ τῆς Ἑλληνικῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας ἐπίσης.

Ἡ Ποιμαντικὴ Ψυχολογία στὴν Ἑλλάδα ἀνήκει στὸν κλάδο τῆς Πρακτικῆς Θεολογίας, ὅπως προείπαμε. Ὁ σκοπὸς της εἶναι νὰ μελετᾷ τὰ γραπτὰ τῶν Νηπτικῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, ὥστε νὰ ἀνακαλύπτει τοὺς ψυχολογικοὺς προβληματισμοὺς τοὺς καὶ νὰ τοὺς ἐφαρμόζει ποιμαντικὰ εἴτε σὲ μέλη τοῦ κλήρου εἴτε μέσα στὶς ἐνορίες. Ἡ Ποιμαντικὴ Ψυχολογία ἐξασκεῖται σήμερα ἔμπρακτα σὲ ἀρκετὲς ἐνορίες σὲ ὅλη τὴν Ἑλλάδα, καὶ ὅλοι συμφωνοῦν ὅτι βοηθᾷ τοὺς πιστοὺς στοὺς προβληματισμοὺς τοὺς.

Μέσω τῆς Ποιμαντικῆς Ψυχολογίας κατανοοῦμε ὅτι ἡ θρησκευτικὴ πίστιν παρέχει συναισθηματικὴ ἀσφάλεια, αἴσθησις προσωπικῆς ταυτότητος, καὶ τὴν ἐμπειρία ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἀνήκει σὲ εὐρεία προοπτικὴ πνευματικότητας.

Στὴν Ἑλλάδα ἄλλοι ἐπιστήμονες πού διαπραγματεύονται θέματα Ποιμαντικῆς Ψυχολογίας, ἐκτὸς τοῦ Καθηγητοῦ κ. Κορναράκη, εἶναι ὁ Ἀρχιμανδρίτης Φιλόθεος Φάρος, καὶ ὁ Καθηγητὴς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς Ἀθηνῶν κ. Ἀλέξανδρος Σταυρόπουλος. Ἡ ἐπόμενη γενιὰ ποιμαντικῶν ψυχολόγων ἔχει ἀρχίσει νὰ κάνει τὴν ἐμφάνισή της. Ἀνάμεσά τους ξεχωρίζουν οἱ Πρωτοπρεσβύτεροι Ἀδαμάντιος Αὐγουστίδης καὶ Βασίλειος Θερμός.

Ἡ σχέση μεταξὺ Ψυχολογίας καὶ Νηπτικῆς Ψυχολογίας δὲν ἀποτελεῖ ἀπλὰ θέμα καινοφανοῦς ἐνδιαφέροντος, μὰ μέρος τῆς Παράδοσός μας. Ξεκινᾷ ἀπὸ τοὺς πρώιμους Πατέρες, στοὺς ὁποίους ἀνακαλύπτουμε βαθὺ ἀνθρωπολογικὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τὴν ὄντολογία τοῦ ἀνθρώπου, πού ἂν τὸ συγκρίνουμε, συναντοῦμε στοιχεῖα σύγχρονων ψυχολογικῶν ἀντιλήψεων».

1. Ἡ προβληματικὴ τῆς ψυχολογίας

ΤΟ ΕΡΩΤΗΜΑ· τί εἶναι *Ψυχολογία*; προκαλεῖ συζητήσεις ποὺ φέρνουν στὴν ἐπιφάνεια ἀδιευκρίνιστες συγχύσεις. Ἡ φύση, ἡ λειτουργία, ὁ σκοπὸς καὶ οἱ ὑπαρξιακὲς προεκτάσεις τῆς Ψυχολογίας στὴν καθημερινότητα κατανοοῦνται τόσο διαφορετικὰ ἀπὸ τοὺς εἰσηγητὲς καὶ θεμελιωτὲς ψυχολογικῶν θεωριῶν καὶ συστημάτων, ὥστε νὰ ἰσχύει καὶ ἐδῶ ἡ παρατήρηση· «τῆς ψυχολογίας ὑπάρχουν τόσοι ὀρισμοὶ ὅσοι καὶ ψυχολόγοι»¹. Ὁ ἀναπαλλοτρίωτος, ἀπὸ κάθε συγκεκριμένη ψυχολογικὴ θεωρία, ὑποκειμενισμὸς ὀδηγεῖ σὲ ἀπολυτοποιήσεις ποὺ καταντοῦν παραμορφωτικὰ πρίσματα τῆς εἰκόνας τοῦ ἀνθρώπινου προσώπου. Κάθε ψυχολογικὴ θεωρία μᾶς δίνει μιὰ εἰκόνα τοῦ ἀνθρώπινου προσώπου, ποὺ ἐλάχιστα συγγενεῦει μὲ τὴν εἰκόνα μιᾶς ἄλλης θεωρίας.

Κι ἂν ἀκόμη δεχθοῦμε ὅτι ἡ ποικιλία καὶ πολλαπλότητα τῶν ψυχολογικῶν θεωριῶν δείχνει μιὰ πολυεδρικὴ σπουδὴ καὶ μελέτη τοῦ ἀνθρώπινου προσώπου καὶ πάλι, ἂν ἀναζητήσουμε, δὲ θὰ βροῦμε τὶς διασυνδέσεις ἐκεῖνες, μεταξὺ τῶν διαφόρων θεωριῶν, ποὺ θὰ συνεργοῦσαν σὲ μιὰ συνισταμένη εἰκόνα ἢ προοπτικὴ τῶν ψυχολογικῶν πορισμάτων. Ἡ ἀπολυτοποίηση μιᾶς μονομέρειας (Freud, Adler, Jung, Frankl κλπ.) καταργεῖ τὴ δυνατότητα παγιώσεως διασυνδέσεων μεταξὺ τῶν διαφόρων θεωριῶν, οἱ ὁποῖες θὰ ἀποτελοῦσαν σταθερὰ καὶ ἀμετακίνητα δομικὰ στοιχεῖα μιᾶς καθολικῆς ἔγκυρης εἰκόνας τοῦ ἀνθρώπινου προσώπου. Κάθε ψυχολογικὴ θεωρία οἰκοδομεῖ αὐθαίρετα, μὲ τὸ ὑλικὸ ὑποκειμενικῶν προοπτικῶν, μιὰ «ἀτομικὴ» εἰκόνα τοῦ ἀνθρώπινου προσώπου μὲ ἀξίωση καθολικῆς ἐπιβολῆς. Σ' αὐτὴ τὴν περίπτωσιν κλονίζεται τὸ ἐπιστημονικὸ κῦρος τῆς Ψυχολογίας γενικὰ καὶ δικαιώνεται ἀδιάσειστα ὁ ἰσχυρισμὸς, ὅτι ἡ Ψυχολογία δὲν μπορεῖ νὰ μᾶς δώσει μιὰ ἐνιαία καὶ καθολικὰ ἰσχύουσα εἰκόνα τοῦ ἀνθρώπινου προσώπου².

Ὁ ὑποκειμενισμὸς, οἱ ἀπολυτοποιήσεις καὶ ἡ σύγχυσις ποὺ ἐπικρατεῖ στὸ χῶρο τῆς Ψυχολογίας προέρχονται ἴσως ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ Ψυχολογία δὲν μπορεῖ αὐτὴ ἢ ἴδια νὰ σεβασθεῖ τὴν ἐπιστημονικὴ τῆς ταυτότητα. Οἱ ὑπερβάσεις τῶν περισσοτέρων ψυχολόγων στὴν ἀξιολογικὴ περιοχὴ τῆς ἀνθρώπινης προσ-

ωπικότητα και ἡ ἐπιβολὴ μιᾶς Ψυχολογιαρχίας στὴν ἔρμηνεῖα τῆς ἀνθρώπινης συμπεριφορᾶς ἐκθέτουν τὴν Ψυχολογία ἐπιστημονικῶς, ἐπειδὴ προεκτείνεται σὲ χώρους ποὺ δὲν τῆς ἀνήκουν³. Μὲ τὶς ὑπερβάσεις της καὶ τὶς καθολικὲς ἐκτιμήσεις, ποὺ δὲν ἀνήκουν στὴ φύση της καὶ τὴν ἐπιστημονικὴ της ταυτότητα, δημιουργεῖ ἐσωτερικὴ κρίση καὶ διαιωνίζει τὶς ἀσυμφωνίες μεταξὺ τῶν διαφόρων εἰσηγητῶν ψυχολογικῶν θεωριῶν.

Μὲ αὐτὸ τὸ ἐπιστημονικὸ καθεστῶς, ποὺ ἐπικρατεῖ μονίμως στὸ χῶρο τῶν ψυχολογικῶν ἐρευνῶν καὶ ἀναζητήσεων, ἡ Ψυχολογία προσφέρει ὀπτικὰ πρίσματα συγχύσεως καὶ παραισθήσεως, παρὰ τὸν ἀντίθετο ἰσχυρισμὸ της⁴.

Μιὰ συγκεκριμένῃ ἀνθρώπινῃ συμπεριφορᾷ μπορεῖ νὰ μελετηθεῖ κάτω ἀπὸ ἀντιφατικὰ ψυχολογικὰ πρίσματα. Ἄν π.χ. ἡ Libido εἶναι ἡ βασικὴ ψυχικὴ λειτουργία τοῦ ἀνθρώπινου προσώπου, ἡ μελέτη καὶ ἔρμηνεῖα της θὰ εἶναι διαφορετικὴ στὴν ψυχολογία τοῦ Jung ἀπὸ ἐκείνη τῆς ψυχολογίας τοῦ Freud. Ὁ τελευταῖος κατανοεῖ τὸ περιεχόμενο καὶ τὴ φύση τῆς λειτουργίας τῆς Libido τελείως διαφορετικὰ ἀπὸ τὶς ἀπόψεις τοῦ Jung γιὰ τὸν ψυχικὸ αὐτὸ παράγοντα. Αὐτὸ ὅμως τί σημαίνει γιὰ τὸν ὁποιοδήποτε ἄλλο ἐρευνητή; Διαλέγει καὶ παίρνει; Καὶ μὲ ποιά κριτήρια διαλέγει ἢ ἀπορρίπτει; Ἄν τὸ ἀσυνείδητο εἶναι πληρωμένο μὲ γενετήσιες ὀρμήσεις γιὰ τὸν Freud καὶ αὐτὸ εἶναι βασικὸ καὶ πρωταρχικὸ στοιχεῖο γιὰ τὴ θεωρία του, γιὰ τὸν Jung εἶναι δευτερεύον. Ἄλλῃ εἰκόνα τῆς νευρώσεως δίνει ὁ Freud ἀπὸ ἐκείνη τοῦ Jung. Ποιὸς ἐπιλέγει αὐτὸ ποὺ νομίζει ὅτι ἀνταποκρίνεται(;) στὴν πραγματικότητα καὶ γιατί τὸ ἐπιλέγει; μὲ ποιά κριτήρια;

Ἀσφαλῶς ἡ ψυχολογία δὲν εἶναι ἓνα φέμμα ἢ μιὰ παραίσθησις πέρα γιὰ πέρα. Ἡ ἀνθρώπινῃ συμπεριφορᾷ, ἀκόμη καὶ ὅταν παρερμηνεύεται, εἶναι ἓνα γεγονός. Αὐτὸ σημαίνει ὅτι ἡ μελέτη καὶ ἔρευνα τῆς συμπεριφορᾶς αὐτῆς, μὲ ὁποιοσδήποτε προϋποθέσεις καὶ μεθοδολογίες, ὡς ἐπαναλαμβανόμενο γεγονός, μᾶς δίνει ἐμπειρικὰ στοιχεῖα. Π.χ. ὁ φόβος εἶναι ἓνα βασικὸ στοιχεῖο ἀνθρώπινης συμπεριφορᾶς. Μποροῦμε νὰ τὸν μελετήσουμε καὶ νὰ τὸν ψηλαφήσουμε ἐμπειρικά. Μέχρις ἐδῶ τὸ ἔργο τῆς ψυχολογίας εἶναι χρήσιμο καὶ ἀξιόλογο. Ἀλλὰ γίνεται συγκεχυμένο, ὅταν προχωρεῖ στὴν ἔρμηνεῖα, δηλ. στὸ γιατί τοῦ φόβου ἢ τῆς

ἐπιθετικότητας. Γιατί ἕνας ἄνθρωπος ἔχει ἀγοραφοβία ἢ γιατί εἶναι ἐπιθετικός; Εἶναι φανερό τὸ γεγονός ὅτι τὸ ἔργο τῆς ἐρμηνείας ἀφήνει τὸ χῶρο τῆς ἄμεσης ἐμπειρίας καὶ προχωρεῖ σὲ ὑποθέσεις ποὺ δὲν ἐπικυρώνονται πάντοτε καὶ δὲν ἀποδεικνύονται ἔγκυρα πρίσματα μελέτης τῆς ἀνθρώπινης συμπεριφορᾶς. Ἐν τούτοις ὁμως ἐπιβάλλονται ἀπὸ τὸ συνολικὸ σύστημα τῆς συγκεχυμένης ψυχολογικῆς θεωρίας ὡς τελεσίδικες ἀποφάνσεις.

Ἀπὸ ἐκεῖ καὶ πέρα ἀρχίζουν οἱ γενικεύσεις, οἱ ἀπολυτοποιήσεις, οἱ αὐθαιρεσίες, ποὺ ἐπιτρέπουν στὸν ὁποιοδήποτε ψυχολόγο νὰ λέει καὶ νὰ ὑποστηρίζει ὅ,τι θέλει. Ἔτσι π.χ. μπορούμε νὰ ἀκούσουμε ὅτι ἡ ἐνοχὴ εἶναι σὲ κάθε νευρωτικὴ περίπτωση ἀνυπόστατη. Ὁ ψυχολογισμὸς ἀπορρίπτει τὴν ἐνοχή, γιατί τῆ θεωρεῖ μέγεθος ἑτερογενὲς σὲ σχέση μὲ τὴν ψυχολογικὴ λειτουργικότητα. Ἔτσι ἄνετα τὴ χαρακτηρίζει ὡς φαντασίωση, χωρὶς κανένα ἰδιαίτερο νόημα. Ἐξ ἄλλου τὸ ἀξίωμα «ὅ,τι εἶναι ψυχολογικό, εἶναι καὶ σωστὸ» χρησιμοποιοεῖται ἀπεριόριστα στὸ χῶρο τῆς ἀγωγῆς τοῦ ἀνθρώπου, μὲ ἀναπόφευκτη κατάληξη τὴν παραμόρφωση τοῦ ἀνθρώπινου προσώπου. Γι' αὐτὸ ἡ Ψυχολογία, χωρὶς κανένα δισταγμὸ, διδάσκει καὶ προβάλλει τὰ πιὸ ἀπίθανα καὶ ἀπαράδεκτα πράγματα⁵.

Βέβαια ἡ κρίση αὐτὴ τῆς Ψυχολογίας δὲν ἀφορᾷ αὐτὴ τὴν ἴδια τὴν ἐπιστῆμην ὡς μεθοδολογικὴ διαδικασία σπουδῆς καὶ μελέτης τοῦ ψυχικοῦ παράγοντος τοῦ ἀνθρώπου. Εἶναι γεγονός ὅτι ἡ κρίση τῆς Ψυχολογίας εἶναι κρίση τῶν ψυχολόγων. Ὁπωσδήποτε ὁμως μιὰ ἐπιστῆμην οὐσιώνεται καὶ λειτουργεῖ ὄχι μὲ φαντάσματα, ἀλλὰ μὲ τὸν ἐρευνητὴ, ποὺ ἐργαζόμενος ἐκπροσωπεῖ τὴν ὑποστασιακὴν τῆς δομῆς καὶ λειτουργικότητα. Ἄν ὁ ψυχολόγος δείχνει ἕνα παραποιημένο πρόσωπο τῆς Ψυχολογίας, σημαίνει ὅτι δὲν μπορεῖ νὰ ξεπεράσει τὸν ἑαυτὸ του καὶ νὰ περάσει στὸ χῶρο μιᾶς ἀντικειμενικῆς καὶ χωρὶς προκαταλήψεις λειτουργούσης ἐπιστημονικῆς συνειδήσεως. Τὰ ὑποκειμενικά του βιώματα προβάλλονται ἀνυποψίαστα ὡς ψυχολογικὰ δεδομένα μὲ καθολικὸ κῦρος. Ἡ ψυχολογία του ἀνυψώνεται σὲ μιὰ θεωρία μὲ ἀξιώσεις καθολικῆς ἐπιβολῆς. Ἐμεῖς οἱ ἄλλοι, στὴν περίπτωσιν αὐτή, δὲν κρίνουμε ἄμεσα τὸν ψυχολόγο-εἰσηγητὴ, ἀλλὰ δεχόμαστε αὐτὴ τὴν ἐπιστημονικὴν τῆς θεωρίας ὡς «ἐπιστημονικὴ» ψυχολογία, ποὺ ἀξιώνει αὐτὴ τὴν εὐρύτερην ἀναγνώριση καὶ ἐπιβολή.

Σ' αὐτὴ τὴ σύγχυση τῶν σχέσεων ἐπιστήμης καὶ ὑποκειμενικῶν βιωμάτων τοῦ ἐρευνητοῦ, ἡ ἐπιστημονικὴ ταυτότητα τῆς Ψυχολογίας παραποιεῖται ἀθεράπευτα. Τὰ ψυχολογικὰ πορίσματα, στὴν τελικὴ τους ἐκτίμηση, ἐμφανίζονται μὲ ἀμφιβαλλόμενο ὑπαρξιακὸ κῦρος. Τὸ ἐρώτημα σὲ ποιὸ εἶδωλο ἀνθρώπινου προσώπου ἀνήκουν ἢ ποιὰ εἰκόνα τοῦ προσώπου αὐτοῦ παρουσιάζουν, μένει συνήθως ἀναπάντητο, γιατί ἡ ψυχολογία αὐτοῦ τοῦ εἴδους ἀξιώνει ἀπλῶς σεβασμὸ τῆς ἐλευθερίας της νὰ λέει ὅ,τι θέλει⁶.

2. Τὸ ἐπιστημολογικὸ πρόσωπο τῆς Ποιμαντικῆς Θεολογίας

Ο ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΣ κλάδος τῆς Ποιμαντικῆς Θεολογίας μεθοδεύει τὴ θεωρητικὴ διασάφηση καὶ πρακτικὴ ἐνύλωση τοῦ ἔργου τῆς σωτηρίας τοῦ ἀνθρώπου διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Ἡ Ποιμαντικὴ Θεολογία προϋποθέτει ὅλο τὸ σύστημα τῶν ἀληθειῶν ποὺ παρεδόθησαν στὴν Ἐκκλησία διὰ τῆς «ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ» ἀποκαλύψεως. Ἀλλὰ ἡ συνισταμένη τῶν δογματικῶν, ἠθικῶν, σωτηριολογικῶν καὶ ἄλλων προϋποθέσεων τῆς Ποιμαντικῆς Θεολογίας ἀποτυπώνεται στὴ συγκεκριμένη εἰκόνα τοῦ ἀνθρώπινου προσώπου, ὅπως αὐτὸ συγκροτεῖται μέσα στὸ ὅλο σύστημα τῶν ἀληθειῶν τῆς «ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ» ἀποκαλύψεως.

Τὸ ἀνθρώπινο αὐτὸ πρόσωπο οὔτε μονοσήμαντο εἶναι οὔτε μονοδιάστατο. Ἡ θεολογία τοῦ ἀνθρώπινου προσώπου, ποὺ σχετίζεται ἄμεσα μὲ τὸ πρόσωπο τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὁ Ὅποιος εἶναι ὁ Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ καὶ συγχρόνως ὁ δεύτερος Ἀδάμ, ὁ σαρκωμένος δηλ. Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ἀποκαλύπτει τὸ πολυσήμαντο καὶ πολυδιάστατο τοῦ προσώπου αὐτοῦ. Κάτω ἀπὸ τοὺς προβολεῖς τῶν ἀληθειῶν τῆς «ἐν Χριστῷ» ἀποκαλύψεως, ποὺ ἀφοροῦν τὸν ἄνθρωπο, τὸ πρόσωπο τοῦ ἀνθρώπου αὐτοῦ συνειδητοποιεῖται ὡς ἓνα ὑπαρξιακὸ μυστήριον. Ἡ ἀπορία τοῦ φαλμωδοῦ: «*Τί ἔστιν ἄνθρωπος, ὅτι μιμνήσκη αὐτοῦ; ἢ υἱὸς ἀνθρώπου, ὅτι ἐπισκέπη αὐτόν, ἠλάττωσας αὐτόν βραχὺ τι παρ' ἀγγέλους, δόξη καὶ τιμὴ ἐστεφάνωσας αὐτόν*»⁷, ἐκπροσωπεῖ ἀσφαλῶς τὴν ἐσώτερη ἀνάγκη τοῦ ἀνθρώπου γιὰ τὴν ἀνίχνευση αὐτοῦ τοῦ μυστηρίου. Ἐξ ἄλλου ἡ χριστολογικὴ ἐκδοχὴ τοῦ φαλμικοῦ αὐ-

τοῦ στίχου εὐρύνει περισσότερο ἀκόμη τὶς διαστάσεις τοῦ μυστηρίου «ἄνθρωπος»!

Ἡ θεολογικὴ «ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ» ἐκτίμηση τοῦ ἀνθρώπινου προσώπου δίνει συγχρόνως τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπιστημολογικοῦ προσώπου τῆς Ποιμαντικῆς Θεολογίας. Ἡ Ποιμαντικὴ Θεολογία εἶναι, ὅπως εἶπαμε, ἕνας ἐπιστημονικὸς κλάδος τῆς ἀκαδημαϊκῆς θεολογίας. Ὁ ἐπιστημονικὸς χαρακτήρας τῆς Ποιμαντικῆς Θεολογίας εἶναι ἀναμφισβήτητος ἀπὸ κάθε ἄποψη.

Ἡ Ποιμαντικὴ Θεολογία εἶναι «τέχνη τεχνῶν καὶ ἐπιστήμη ἐπιστημῶν», κατὰ τὴ γνωστὴ πατερικὴ ἀπόφανση. Ἀλλὰ ὁ ἐπιστημονικὸς χαρακτήρας τῆς Ποιμαντικῆς Θεολογίας ἔχει δικό του πρόσωπο. Ἔχει μία ἰδιαιτερότητα ποὺ προσιδιάζει στὴ φύση τῶν θεωρητικῶν της προϋποθέσεων καὶ τοῦ ἔργου της. Ἦδη ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς ἐσφράγισε τὴν ὅλη διαδικασίαν τῆς σωτηρίας τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὸ χαρακτήρα τῆς αὐθεντικῆς ἐπιστήμης. «Καὶ δώσω ὑμῖν ποιμένας κατὰ τὴν καρδίαν μου, καὶ ποιμανοῦσιν ὑμᾶς ποιμαίνοντες μετ' ἐπιστήμης»⁸.

Τὸ ποιμαντικὸ ἔργο καὶ στὴ θεωρητικὴ του ὄψη καὶ στὴν πρακτικὴ του μεθόδευση φέρει αὐτὸν τὸν ἐπιστημονικὸν χαρακτήρα ποὺ εἶναι θεόσδοτος. Αὐτὸ σημαίνει ὅτι, ὅπως σὲ κάθε ἄλλῃ ἐπιστήμῃ, ἔτσι καὶ στὸ ὅλο ἔργο τῆς Ποιμαντικῆς Θεολογίας ἰσχύουν κατηγορικὲς ἐπιστημονικὲς ἀρχὲς συγκροτήσεως, λειτουργίας, μεθόδου καὶ ἐρευνητικῶν προοπτικῶν καὶ στόχων τῆς ἐπιστήμης αὐτῆς, ποὺ συνθέτουν τελικὰ τὸ δικό της ἐπιστημολογικὸ πρόσωπο. Ἡ Ποιμαντικὴ Θεολογία εἶναι αὐθεντικὴ ἐπιστημονικὴ λειτουργία μὲ τὶς ἰδιάζουσες σ' αὐτὴν κατηγορικὲς ἐπιστημονικὲς ἀρχές. Μὲ ἄλλα λόγια ἡ Ποιμαντικὴ Θεολογία λειτουργεῖ ὡς ἐπιστημονικὴ γλώσσα μὲ τὴν ἰδιαιτερότητα ποὺ προκύπτει ἀπὸ τὶς δικές της προϋποθέσεις, τὴ φύση καὶ τὸ χαρακτήρα τοῦ ἔργου της.

3. Τὸ πρόβλημα: Σύγχρονη Ποιμαντικὴ Ψυχολογία

Η ΣΥΓΚΡΟΤΗΣΗ μιᾶς σύγχρονης Ποιμαντικῆς Ψυχολογίας, σύμφωνα μὲ τὸ σκεπτικὸ τῆς ἰδρυτικῆς ἀποφάσεως τῆς ἔδρας τῆς Ποιμαντικῆς Ψυχολογίας καὶ Ἐξομολογητικῆς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς, ἐννοεῖται ὡς μεθόδευση ἐφαρμογῶν τῆς σύγχρονης

Ψυχολογίας στὸ ἐκκλησιαστικὸ-ποιμαντικὸ ἔργο. Ἀλλὰ ἥδη ἡ συνοπτικὴ ὑπόμνηση τῆς προβληματικῆς φύσεως τῆς ἐπιστημονικῆς Ψυχολογίας ἀφ' ἐνὸς καὶ ἡ ἰδιαιτερότητα τοῦ ἐπιστημολογικοῦ προσώπου τῆς Ποιμαντικῆς Θεολογίας σὲ σχέση μετὰ τὴν Ψυχολογία αὐτὴ ἀφ' ἑτέρου, θέτουν ἐνώπιόν μας μιὰ σειρά προβλημάτων ποὺ συνθέτουν τελικὰ τὸν ὄξυ προβληματισμὸ τῶν ἐφαρμογῶν τῆς σύγχρονης Ψυχολογίας στὸ ἐκκλησιαστικὸ ποιμαντικὸ ἔργο.

Τὰ σπουδαιότερα ἴσως ἀπὸ τὰ προβλήματα αὐτὰ εἶναι τὰ ἑξῆς:

α) Εἶναι γεγονὸς ὅτι ἡ ἐπιστημονικὴ Ψυχολογία συνεργεῖ στὴ βελτίωση τοῦ παιδαγωγικοῦ γενικὰ ἔργου καὶ ἀνοίγει θύρα αὐτογνωσίας στὸν ἄνθρωπο. Ἡ διαπίστωση ὅμως αὐτὴ δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι ἀπόλυτη καὶ ἀδιάφραστη σὲ κάθε περίπτωση. Ἡ ἐκτίμηση τῆς Ψυχολογίας ἔχει γίνεαι εὐστοχα ἀπὸ τὸν Καμύ: *«Στὴν ψυχολογία καὶ τὴ λογικὴ ὑπάρχουν ἀλήθειες, ἀλλὰ λείπει ἡ ἀλήθεια»*⁹. Τὸ ἀξίωμα αὐτὸ ἀπορρίπτει εὐλογα τὴν Ψυχολογιστὴν (Psychologismus). Ἡ Ψυχολογία δὲν εἶναι ἡ ἀλήθεια. Αὐτὸ σημαίνει ὅτι δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι ἔγκυρο πρίσμα μελέτης καὶ κατανοήσεως τοῦ ὑπαρξιακοῦ μυστηρίου ποὺ λέγεται «ἄνθρωπος». Ἐξ ἄλλου, τὸ κρισιμότερο πρόβλημα στὴν ἐκτίμηση τῶν ψυχολογικῶν γνώσεων καὶ πορισμάτων εἶναι ποιές εἶναι οἱ ἀλήθειες ποὺ περιέχει ἡ Ψυχολογία. Δηλαδὴ μετὰ ποιὰ κριτήρια μποροῦμε νὰ ἐπισημάνουμε αὐτὲς τὶς ἀλήθειες καὶ νὰ τὶς συλλέξουμε.

β) Ἄν ὑποτεθεῖ ὅμως ὅτι ἐπισημαίνονται ὀρισμένες ψυχολογικὲς ἀλήθειες, ποιὸ νόημα ὑπαρξιακὸ μποροῦν νὰ ἔχουν οἱ ἀλήθειες αὐτές, ἂν ὁ βασικὸς τους χαρακτήρας εἶναι ἀποσπασματικὸς, δηλ. μερικός. Ἄν ἡ Ψυχολογία δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι ἡ ἀλήθεια, τὸ συνονθύλευμα ἀληθειῶν μετὰ μερικὴ ἀξία δὲν μπορεῖ νὰ γίνεαι πρίσμα καθολικῆς ψυχολογικῆς κατανοήσεως τοῦ ἀνθρώπινου προσώπου. Ἄν στὸν ἐπιστημονικὸ ψυχολογικὸ χῶρο ἔχουμε ἀποσπασματικὲς ἀλήθειες, μᾶς διαφεύγει ὅμως ἡ ἀλήθεια γιὰ τὸ ἀνθρώπινο πρόσωπο, τότε ποιὰ σημασία μποροῦν νὰ ἔχουν οἱ ἀλήθειες αὐτὲς γιὰ τὸν ἀνθρώπινο ὑπαρξιακὸ προβληματισμὸ;

γ) Ἡ σύγχρονη Ψυχολογία καὶ κυρίως ἡ Ψυχολογία τοῦ Ἀσυνειδήτου ἢ τοῦ Βάθους ἔχει ἥδη χαρακτηρησθεῖ ὡς ὑπαρξια-

κὴ Ψυχολογία. Ἡ ἔρευνα τοῦ ψυχολογικοῦ βάθους τοῦ ἀνθρώπου προσώπου σχετίζεται μοιραίως μὲ τοὺς ὑπαρξιακοὺς ἐρεθισμοὺς ποὺ δονοῦν τὸ βάθος αὐτὸ καὶ προκαλοῦν τὶς συγκρουσιακὰς καὶ ἄλλες λειτουργικότητες του. Ἀλλὰ ἐὰν ὁ ὑπαρξιακὸς προβληματισμὸς τοῦ ἀνθρώπου ἀγκαλιάζει τὴν ὅλη ὑπόστασίν του καὶ λειτουργικότητα, οἱ μερικὲς ψυχολογικὲς ἀλήθειες δὲν μποροῦν νὰ συγκλίνουν (ὡς ὑπαρξιακὲς λεπτομέρειες) στὴν αὐθεντικὴ ψυχολογικὴ διευκρίνιση τοῦ ἀνθρώπινου προσώπου. Οἱ μερικὲς ψυχολογικὲς ἀλήθειες, ἀπὸ τὴν φύση τους, μένουν μετέωρες καὶ διαθέσιμες μόνο γιὰ παρερμηνεῖα τοῦ προσώπου αὐτοῦ, ὅταν μοιραίως ἀπὸ μιὰ μερικὴ ἀλήθεια ἐπιδιώκουμε νὰ φθάσουμε σὲ μιὰ καθολικὴ ἔρμηνεῖα

Ἐπειτα, ὁ ἄνθρωπος ἔχει γενετήσια ὄρμη. Αὐτὴ ἢ ἐπισήμανση εἶναι μιὰ ψυχολογικὴ ἀλήθεια. Ἡ γενετήσια ὄρμη προκαλεῖ εὐλογεσ ψυχολογικὲς διαδικασίες. Ἀλλὰ αὐτὸ δὲν σημαίνει ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι γενετήσια ὄρμη, δηλ. μόνο γενετήσια ὄρμη. Ἡ, γιὰ νὰ θυμηθοῦμε Adler, ὁ ἄνθρωπος ἔχει ἀδυναμίες καὶ μειονεκτήματα. Πρόκειται γιὰ σημαντικὴ ἐπισήμανση μιᾶς ψυχολογικῆς ἀλήθειας ἀπὸ πλευρᾶς ἀντλεριανῆς ψυχολογίας. Δὲν μποροῦμε ὅμως αὐτὴ τὴν μερικὴ ἀλήθεια νὰ τὴν κάνουμε τὴν ἀλήθεια. Δὲν μπορεῖ τὸν κοινωνικὸ αἶσθημα νὰ εἶναι τὸ ἀποφασιστικὸ πρῶμα θεωρήσεως τοῦ ἀνθρώπινου προσώπου.

Ἐπειτα, ἓνα ψυχολογικὸ πόρισμα, ποὺ μᾶς δίνει μιὰ ψυχολογικὴ ἀλήθεια, ἀπαιτεῖ νὰ σεβασθοῦμε τὴν ἐπιστημονικὴ του ταυτότητα, ποὺ προκύπτει ἀπὸ τὴν φύση τῶν κατηγορικῶν ἀρχῶν τῆς ἐπιστήμης ποὺ τὸν γέννησε. Ὄταν χρησιμοποιοῦμε φροῦδικοὺς ψυχαναλυτικοὺς ὅρους ἢ ὅρους τῆς Ψυχολογίας τοῦ Jung ἢ τοῦ Adler ἢ τοῦ Frankl πρέπει νὰ ἐννοοῦμε ὅ,τι ἐννοοῦν οἱ ὅροι αὐτοί. Διαφορετικὰ τοὺς παραμορφώνουμε, τοὺς παρανοοῦμε καί, φυσικά, δὲν τοὺς χρησιμοποιοῦμε σύμφωνα μὲ τὸ πνεῦμα τοῦ ψυχολογικοῦ χώρου μέσα στὸν ὁποῖο γεννήθηκαν. Αὐτὸ σημαίνει ὅτι, ὅποιο πόρισμα ψυχολογικὸ προσπαθοῦμε νὰ ἐφαρμόσουμε στὸν ποιμαντικὸν χῶρο, πρέπει ἢ νὰ τὸ ἐφαρμόσουμε διατηρώντας τὸ ἐπιστημονικὸ του νόημα ἢ νὰ τὸ «ἀποτοξινώσουμε» ἀπὸ τὸν ἀρνητικὸ του («καθ' ἡμᾶς») χαρακτήρα. Καὶ στὶς δύο περιπτώσεις τὰ προβλήματα ποὺ προκύπτουν ἀπαιτοῦν γιὰ τὴ λύση τους ἀκανθώδεις μεθοδεύσεις.

δ) Ἡ ἀνάγκη ποὺ ᾤθησε τὴν Θεολογικὴ Σχολὴ Ἀθηνῶν στὴν ἵδρυση Ἐδρας σύγχρονης Ποιμαντικῆς Ψυχολογίας προκλήθηκε καὶ ἀπὸ τὴν γοητεία ποὺ ἀσκεῖ ἡ Ψυχολογία στὴν ἀνθρώπινη συνείδηση. Ἡ ἐπιστημονικὴ Ψυχολογία εἶναι ὅπωςδήποτε μιὰ ἰσχυρὴ πρόκληση αὐτογνωσίας. Ὁ ἄνθρωπος αἰσθάνεται τὸν ἐ-αυτό του «ὡς τὸ μέγιστο μυστήριον» (das grösste Mysterium). Κάθε πρόκληση αὐτογνωσίας τὸν δονεῖ συνειδητὰ ἢ ἀσυνεῖδητα. Ἡ πρωτοβουλία τῆς Σχολῆς γιὰ τὴν ἵδρυση Ἐδρας ἦταν φυσιολογικὴ καὶ ἐξέφραζε τὴν προσδοκία γιὰ μιὰ καλύτερη ἀνάπτυξη τῆς ποιμαντικῆς θεωρίας.

Ἀπὸ πλευρᾶς ἐπομένως Σχολῆς, ἡ ἐφαρμογὴ ψυχολογικῶν πορισμάτων στὸ ποιμαντικὸ-ἐκκλησιαστικὸ ἔργο ἦταν αὐτονόη-τη. Ἀπὸ τὴν ἄποψη ὅμως τῆς θεολογικῆς αὐτοσυνειδησίας ἡ ἐφαρμογὴ αὐτὴ ὑποδήλωνε ἕνα πλέγμα δυσεπίλυτων προβλημά-των. Γιατὶ κατὰ τὴν ἐφαρμογὴ ψυχολογικῶν πορισμάτων στὸ ποι-μαντικὸ-ἐκκλησιαστικὸ ἔργο, ποὺ φέρουν ἔστω τὸ κύρος μιᾶς μερικῆς ψυχολογικῆς ἀλήθειας, αὐτὸ ποὺ πρέπει νὰ προηγεῖται εἶναι ἡ λειτουργία τῆς θεολογικῆς αὐτοσυνειδησίας. Εἶναι αὐτο-νόητο τὸ γεγονός, ὅτι ἡ θεολογικὴ μεθόδευση ἐφαρμογῆς ψυχο-λογικῶν πορισμάτων στὸ ἔργο αὐτὸ σημαίνει ἀποδοχὴ μιᾶς με-ρικῆς ψυχολογικῆς ἀλήθειας ὑπὸ τοὺς ὅρους ὅμως θεολογικῶν προϋποθέσεων

Ἡ θεωρία τῆς Karen Horney γιὰ τὸ «ἀποσπασμένο ἄτομο»¹⁰ εἶναι περισσότερο μιὰ ἐξωτερικὴ περιγραφή. Ἀπὸ τὴν περιγραφή αὐτὴ προκύπτει βέβαια ἕνα ψυχολογικὸ διάγραμμα ἀνθρώπινης συμπεριφορᾶς σὲ μιὰ συγκεκριμένη ὑπαρξιακὴ ἔκφραση. Γιὰ τὴν Karen Horney ἡ συμπεριφορὰ τῆς «ἀποσπάσεως» εἶναι συνέπεια μιᾶς στάσεως ζωῆς. Ἦδη αὐτὸ σημαίνει συσχετισμὸ τῆς «ἀπο-σπάσεως» μὲ ἕνα συγκεκριμένο ἀξιολογικὸ σύστημα ζωῆς, ἀφοῦ μοιραίως ἡ στάση ζωῆς τελεῖ ὑπὸ τὸ κράτος ἀξιολογικῶν συναρ-τήσεων. Ἔτσι, αὐτομάτως, ἡ περιγραφή μιᾶς συμπεριφορᾶς ἐννο-εῖται συγχρόνως ὡς ἔκφραση ἀξιολογικῶν ροπῶν. Ἡ θεολογικὴ ὅμως αὐτοσυνειδησία δὲν μπορεῖ νὰ ἰκανοποιεῖται μὲ μιὰ ἔρμηνεα ποὺ ὑπαγορεύεται ἀπὸ τὴ λειτουργικότητα ἀξιολογικῶν ροπῶν ποὺ ἀναδύονται ἀπὸ τὸ ἔδαφος μιᾶς ψυχολογικῆς θεωρήσεως.

Ἡ ἀξιολογικὴ ροπὴ εἶναι ἔκφραση καθολικῆς διαστάσεως τῆς ὑπάρξεως, ἐνῶ μιὰ ψυχολογικὴ θεώρηση, ἀπὸ τὴ φύση της, εἶναι

μιὰ λειτουργία στὰ περιορισμένα πλαίσια μιᾶς λεπτομερειακῆς συμπεριφορᾶς. Σ' αὐτὴ τὴν περίπτωση ἡ θεολογικὴ αὐτοσυνειδησία, κατὰ τὴ μεθόδευση τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ ψυχολογικοῦ πορίσματος τῆς ἀποσπάσεως στὸ ποιμαντικὸ-ἐκκλησιαστικὸ ἔργο, θὰ δεχθεῖ τὴν ψυχολογικὴ περιγραφὴ τῆς ἀποσπάσεως, θὰ ἀρνηθεῖ ὁμως τὴν ἐπέκταση τῆς περιγραφῆς στὴν ψυχολογικὴ ἐρμηνεία. Καὶ τοῦτο γιατί ἡ θεολογικὴ αὐτοσυνειδησία λειτουργεῖ σὲ μεγαλύτερο *ὕπαρξιακὸ βάθος* ἀπὸ ἐκεῖνο τῆς ψυχολογικῆς ἐρμηνείας¹¹.

Ἡ μεθόδευση αὐτὴ εἶναι ἀπαράδεκτη γιὰ τὸν ψυχολόγο ἐρευνητὴ ποὺ συγκροτεῖ τὴ θεωρία του μὲ βάση ὑπαρξιακὲς-ἀξιολογικὲς κατηγορικὲς ἀρχὲς τῆς ἐπιλογῆς του. Ἀλλὰ ἡ θεολογικὴ αὐτοσυνειδησία δὲν μπορεῖ νὰ ἀρνηθεῖ τὸν ἑαυτὸ της. Ἡ Ψυχολογία εἶναι ἀναπόφευκτα ἀποτύπωση μιᾶς θεωρίας ζωῆς καὶ ὑπαρξιακῆς λειτουργικότητος τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ θεολογικὴ αὐτοσυνειδησία δὲν μπορεῖ νὰ ἀποδεχθεῖ τὴν ἐκπροσώπηση τῆς θεωρίας αὐτῆς σὲ μιὰ ψυχολογικὴ λεπτομέρεια, τὴν περιγραφὴ δηλ. μιᾶς ἀνθρώπινης συμπεριφορᾶς.

ε) Ἡ θεολογικὴ αὐτοσυνειδησία, ποὺ εἶναι τὸ κριτήριον τῆς ἐπιλογῆς τῶν ψυχολογικῶν ἀληθειῶν, προέρχεται ἀπὸ τὴ δυναμικὴ λειτουργικότητα τῶν πηγῶν τῆς «ἐν Χριστῷ» ἀποκαλύψεως καὶ ἀπολυτρώσεως. Οἱ πηγὲς αὐτὲς δὲν πρέπει νὰ νοοῦνται στατικῶς. Ἄν τὸ Ἅγιο Πνεῦμα ὀδηγεῖ τὴν Ἐκκλησίαν «εἰς πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν», ὁ ἀποθησαυρισμὸς τῶν ἀληθειῶν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος στὴν κιβωτὸ τῆς Ἐκκλησίας ἐννοεῖται ὡς ἀδιάπτωτη δυναμικὴ λειτουργικότητα. Ὡς *«ὔδωρ ζῶν ἀλλόμενον εἰς ζωὴν αἰώνιον»*.

Αὐτό, γιὰ τὴν περίπτωσή μας, σημαίνει ὅτι ἡ θεολογικὴ αὐτοσυνειδησία εἶναι ἡ ἴδια λειτουργία ζωῆς «ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι». Ἡ θεολογικὴ αὐτοσυνειδησία ἔχει δική της, ἁγιασμένη ἀπὸ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα, ψυχολογικὴ λειτουργικότητα, δηλ. ποιότητα. Ἰσως σ' αὐτὸ τὸ γεγονὸς μπορούμε νὰ ἐντοπίσουμε τὴ δυνατότητα τῆς θεολογικῆς αὐτοσυνειδησίας νὰ ἐναρμονίζει ἐποικοδομητικὰ ψυχολογικὲς ἐμπειρικὲς γνώσεις μὲ τὴν ὑπαρξιακὴν, ἀλλὰ καὶ σωτηριολογικὴν προοπτικὴν τῆς «ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ» σωτηρίας.

Εἶναι λοιπὸν αὐτονόητο τὸ γεγονός, ὅτι ἡ κατ' ἐξοχὴν πηγὴ τῆς «ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ» ἀποκαλύψεως καὶ σωτηρίας, ἡ Ἁγία Γραφή, εἶναι ὁ κώδικας ἐρμηνείας τῆς ψυχολογικῆς συμπεριφορᾶς τοῦ ἀνθρώπου. Ἦδὼν ἡ Ἁγία Γραφὴ περιέχει τὸ ἀνθρώπινο πρόσ-

ωπο σὲ ὄλες τὶς ὄψεις καὶ διαστάσεις του, στὴν πολυποίκιλη καὶ πολύτροπη συμπεριφορά του, στὶς πάσης φύσεως ἀντιδράσεις του, στὴν ἁμαρτωλὴ κατάστασιν καὶ στὴ θεωμένῃ του φύσιν. Ἡ θεολογικὴ αὐτοσυνειδησία καθρεπτίζεται ἀδιάλειπτα στὰ ἔσοπτρα¹² τῶν ἀγιογραφικῶν λογίων καὶ κατανοεῖ τὴν ταυτότητά της ὡς συνεχῶς, μὲ τὴ βίωσιν τῶν κυριακῶν λογίων καὶ ἐντολῶν, καθαιρομένη εἰκόνα τοῦ Θεοῦ. Ἔτσι μόνον ἀποβαίνει διακριτικὸ ὄργανο ἐπιλογῆς τῶν ψυχολογικῶν ἀληθειῶν.

☩ Ἡ θεολογικὴ αὐτοσυνειδησία, σύμφωνα μὲ τὴν τελευταία παρατήρησιν, συνδυάζει θεωρητικὴ-ἀποκαλυπτικὴ γνώσιν καὶ προσωπικὴ ἀγιοπνευματικὴ ἐμπειρία. Ὅταν μιᾶμε γιὰ θεολογικὴ αὐτοσυνειδησία στὸ παρὸν κείμενον δὲν ἐννοοῦμε μόνον τὸ θεολογικὸ γράμμα ἢ τὴ θεολογικὴ θεωρητικὴ γνώσιν. Ἐννοοῦμε τὴ βίωσιν αὐτῆς τῆς γνώσεως. Κι αὐτὸ ἀκριβῶς εἶναι τὸ πρὸ σημαντικὸ στὸ πρόβλημα τῆς δυνατότητος ἢ τῆς μεθοδεύσεως τῆς ἀξιοποιήσεως πορισμάτων τῆς σύγχρονης Ψυχολογίας στὸ χῶρον τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ-ποιμαντικοῦ ἔργου.

Ὁ ποιμαντικοψυχολόγος, ποὺ διαθέτει μόνον θεωρητικὴ-θεολογικὴ κατάρτιση καὶ δὲν ἔχει τὴν ἐμπειρία τῆς βιώσεως τῶν ἀληθειῶν τῆς «ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ» ἀποκαλύψεως, δὲν μπορεῖ νὰ κάνει εὐστοχεῖς ἐπιλογὲς καὶ μεθοδεύσεις κατὰ τὴν ἐφαρμογὴν ψυχολογικῶν γνώσεων στὸ ἔργο αὐτό¹³. Ἐκεῖνος ποὺ δὲν βιώνει τὶς εὐαγγελικὰς ἀλήθειαι, ἔστω καὶ ἂν εἶναι κάτοχος ἀκαδημαϊκῶν θεολογικῶν γνώσεων, ἀκολουθεῖ ἀναπόφευκτα κάποιο ἀξιολογικὸ σύστημα ζωῆς, ποὺ πάντως δὲν εἶναι τὸ εὐαγγελικὸ ἀξιολογικὸ σύστημα. Αὐτὸ σημαίνει, ὅτι ψυχολογικὲς «ἀλήθειαι», ποὺ μπορεῖ νὰ βρίσκονται σὲ ἀξιολογικὴ ἀντίθεσιν μὲ τὸ εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ, μπορεῖ νὰ ἐπικυρώνουν τὸ προσωπικὸν τοῦ ἀξιολογικὸν σύστημα. Σ' αὐτὴ τὴν περίπτωσιν εἶναι φανερὸν ὅτι τὸν τελικὸν λόγον ἐπιλογῆς θὰ ἔχει ὄχι τὸ βιωματικὸν ἀγνοούμενον εὐαγγελικὸν σύστημα ζωῆς, ἀλλὰ οἱ βιούμενες ἀπὸ τὸν ποιμαντικοψυχολόγον ἐρευνητὴν ψυχολογικὲς «ἀλήθειαι»!

Ἡ μικρὴ ὁμάδα τῶν προβλημάτων ποὺ παρουσιάσθησαν μέχρι τώρα δίνει τὶς διαστάσεις τοῦ προβληματισμοῦ τῆς συγκροτήσεως μᾶς σύγχρονης Ποιμαντικῆς Ψυχολογίας. Ἡ προσπάθεια νὰ ἐντάξουμε πορίσματα τῆς σύγχρονης ψυχολογίας στὸ εὐρύτερον σύστημα τῆς Ποιμαντικῆς Θεολογίας συνδέεται μὲ ποικίλα προ-

βλήματα. Ἡ μέθοδος ἐπιλογῆς τῶν πορισμάτων τῆς Ψυχολογίας, ποὺ μποροῦν νὰ ἀξιοποιηθοῦν στὸ χῶρο τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ-ποιμαντικοῦ ἔργου, εἶναι μιὰ πολὺ συνθετικὴ λειτουργία. Ἡ «μεταμόσχευση» ψυχολογικῶν γνώσεων στὸ σῶμα τοῦ ἔργου αὐτοῦ ἀπαιτεῖ τὴ χειρουργικὴ καὶ συρραπτικὴ ἰκανότητα μιᾶς γνήσιας, ἀπὸ κάθε ἄποψη, θεολογικῆς αὐτοσυνειδησίας.

4. Ὁδόδοξη Ποιμαντικὴ Ψυχολογία

Ο ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΣ, ποὺ συνειδητοποιεῖται κατὰ τὴν προσπάθεια τῆς ἀξιοποιήσεως ψυχολογικῶν πορισμάτων στὸ ἐκκλησιαστικὸ-ποιμαντικὸ ἔργο, δὲν βεβαιώνει ὅτι εἶναι ἀδύνατη ἢ συγκρότηση μιᾶς σύγχρονης Ποιμαντικῆς Ψυχολογίας. Φέρνει ἀπλῶς στὴν ἐπιφάνεια μεθοδολογικὲς δυσχέρειες, ἀλλὰ καὶ συγχύσεις ὄρων καὶ ἐννοιῶν ποὺ προέρχονται ἀπὸ τὸ ἐπιστημολογικὸ κατεστημένο.

Ἵσως ἡ κύρια ἀφορμὴ συγχύσεως στὴν περιοχὴ αὐτὴ εἶναι ὁ ὅρος «Ψυχολογία». Καθένας σήμερα, ὅταν χρησιμοποιεῖ τὸν ὄρο αὐτό, ξέρει ὅτι μιλάει γιὰ τὴν «ἐπιστημονικὴ» Ψυχολογία. Δηλ. γιὰ ἓνα σύστημα γνώσεων ποὺ ἀφορᾷ τὴν ἀνθρώπινη προσωπικότητα καὶ προέρχεται ἀπὸ μεθοδικὴ ἐπιστημονικὴ ἔρευνα καὶ ἐρμηνεία, ποὺ ἔγινε κάτω ἀπὸ ὀρισμένες κατηγορικὲς ἀρχὲς καὶ προϋποθέσεις. Ὁ ὅρος «Ψυχολογία», μὲ τὴν ἔννοια αὐτή, ἔχει πράγματι δική του ταυτότητα ποὺ γίνεται περιγραφικὴ βάσει τῶν κατηγορικῶν ἀρχῶν ὑπάρξεως καὶ λειτουργίας τῆς ἐπιστήμης ποὺ καλλιεργεῖ καὶ προάγει τὴν Ψυχολογία αὐτή. Ἐπομένως, ὁ ὅρος Ψυχολογία σημαίνει ἤδη μιὰ δέσμευση τῆς πρισματικῆς θεωρήσεως καὶ λειτουργίας τῆς ἀνθρώπινης προσωπικότητος. Ὁ κοινὸς νοῦς δὲν μπορεῖ νὰ συλλάβει ἄλλο εἶδος ἢ ποιότητα «ἐπιστημονικῆς» Ψυχολογίας. Γι' αὐτὸ ὅταν κάποιος μιλάει γιὰ Ψυχολογία ἀναπλάττει αὐτόματα στὴ μνήμη του κάποια ἀπὸ τὶς ἰσχύουσες θεωρίες ἢ συλλήβδον ὅλες τὶς γνωστὲς ψυχολογικὲς θεωρίες.

Ἄλλὰ ἂν ἀποδεσμευθοῦμε ἀπὸ τὸν ἐπιστημονικὸ χαρακτῆρα τοῦ ὄρου «Ψυχολογία», ἐπανερχόμεθα στὴ βασικὴ καὶ γενικὴ ἔννοια τοῦ ὄρου αὐτοῦ ποὺ σημαίνει ἀπλῶς λόγο περὶ τῆς Ψυχῆς. Αὐτὴ ἡ γενικὴ ἔννοια, σὲ μιὰ πρώτη φάση θεωρήσεως τοῦ

δρου «Ψυχολογία», κρατάει τὴ μεθοδικὴ ἔρευνα καὶ ἑρμηνεία τῶν βιωματικῶν καταστάσεων καὶ λειτουργιῶν τῆς ψυχῆς μακριὰ ἀπὸ τὶς συγκεκριμένους γνωστὲς ψυχολογικὲς θεωρίες. Ἔτσι μποροῦμε νὰ παραδεχθοῦμε ὅτι ὁ περὶ Ψυχῆς λόγος δὲν ἀποτελεῖ ἀποκλειστικότητα τῆς σύγχρονης ὁποσδήποτε ἐπιστημονικῆς, κατὰ τὴν καθιερωμένη ἔννοια, Ψυχολογίας. Κάθε¹⁴ θεώρηση τῆς λειτουργίας τοῦ ψυχικοῦ παράγοντος, ἀπ' ὅπου κι ἂν ἀφορμᾶται, ἀποδίδει ψυχολογικὴ γνώση ἔγκυρη, σὲ σχέση πάντοτε μὲ τὶς κατηγορικὲς τῆς προϋποθέσεις. Ἡ τελευταία παρατήρηση προ- λειαίνει «ἐπιστημονικῶς» τὸ χῶρο τῆς συγκροτήσεως Ὁρθόδο- ξης Ποιμαντικῆς Ψυχολογίας.

Ἄν ἡ δυνατότητα θεωρήσεως τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς ὑπερβαί- νει τοὺς θεωρητικοὺς φραγμοὺς ἐνὸς ἐπιστημολογικοῦ κατεστη- μένου, ἡ περὶ ψυχῆς θεωρία μπορεῖ νὰ εἶναι «ἐπιστημονικὴ» κάτω ἀπὸ ὁποσδήποτε κατηγορικὲς ἀρχές. Πράγματι! Ὁ ὅρος Ὁρθόδοξη Ποιμαντικὴ Ψυχολογία σημαίνει βέβαια συγκρότηση ἐνὸς συστήματος ψυχολογικῶν γνώσεων μὲ βάση τὸ δογματικὸ (ἀνθρωπολογικὸ, σωτηριολογικὸ) σύστημα τῆς Ὁρθόδοξης Θεο- λογίας. Ἡ a priori κατηγορικὴ θεμελίωση τῆς Ποιμαντικῆς Θεο- λογίας, σύμφωνα μὲ τὰ «ἐπιστημολογικῶς» ἰσχύοντα, εἶναι ἀπὸ τὸν κοινὸ ἐπιστημονικὸ νοῦ ἀπαράδεκτη. Γιατὶ δημιουργεῖται εὐκολὰ ἡ ἐντύπωση ὅτι προδικάζεται, κατὰ κάποιον τρόπο, τὸ σύστημα τῶν πορισμάτων τῆς συγκεκριμένης μεθοδικῆς ἔρευνας, ἀφοῦ τελικὰ πρέπει νὰ δικαιωθεῖ ἡ λειτουργικότητα καὶ τὸ νό-ημα τοῦ ἀνθρώπινου προσώπου, ὅπως προβάλλεται στὸ χῶρο τῆς «ἐν Χριστῷ» ἀποκαλύψεως. Ἄλλὰ τὸ ἀπαράδεκτο αὐτὸ ἔχει φαι- νομενικὴ μόνο ἰσχύ. Γιατί, ὅπως ἄλλωστε εἶπαμε ἤδη, ἡ Ποιμαν- τικὴ Θεολογία ἔχει τὸ δικό της ἐπιστημολογικὸ πρόσωπο καὶ ἐπομένως, κάθε μεθοδικὴ τῆς λειτουργία καὶ κάθε διαδικασία ἑρμηνείας καὶ συγκροτήσεως τῶν πορισμάτων θεωρήσεως τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς ἔχει χαρακτῆρα ἐπιστημονικὸ, δηλ. σύμφωνο μὲ τὶς κατηγορικὲς ἀρχές καὶ προϋποθέσεις ἀπὸ τὶς ὁποῖες ἀ- φορμῆθηκε. Ὁ ὅρος Ὁρθόδοξη Ποιμαντικὴ Ψυχολογία μπορεῖ νὰ μὴν εἶναι ἐπιστημονικὸς σὲ σχέση μὲ τὴ σύγχρονη ἐπιστημο- νικὴ Ψυχολογία. Εἶναι ὅμως ἐπιστημονικὸς σὲ σχέση μὲ τὶς δικές του κατηγορικὲς ἀρχές καὶ προϋποθέσεις. Ἔτσι ὁ ὅρος Ὁρθόδοξη Ποιμαντικὴ Ψυχολογία δηλώνει συγκεκριμένο σύστημα

ψυχολογικῶν γνώσεων, πού ἀνταποκρίνεται στοὺς στόχους καὶ τὶς ἐπιδιώξεις τῆς Ποιμαντικῆς Θεολογίας.

Ἐξ ἄλλου ἡ θεμελιώδης εἰδοποιὸς διαφορὰ τῆς Ὁρθόδοξης Ποιμαντικῆς Ψυχολογίας ἀπὸ τὴν καθιερωμένη ἐπιστημονικὴ Ψυχολογία, εἶναι δυνατὸν νὰ συνοψισθεῖ στὴ γενικὴ περὶ ψυχῆς παρατήρηση τοῦ Ὁσίου Μακαρίου τοῦ Αἰγυπτίου, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία: *«Οὔτε δὲ σοφοὶ διὰ τῆς σοφίας οὔτε φρόνιμοι διὰ τῆς φρονήσεως αὐτῶν ἠδυνήθησαν καταλαβεῖν ψυχῆς λεπτότητα ἢ εἰπεῖν περὶ αὐτῆς ὡς ἐστίν, εἰ μὴ μόνοις οἷς διὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἀποκαλύπτεται ἡ κατάληψις καὶ γνώσις ἀκριβῶς περὶ ψυχῆς γνωρίζεται»¹⁵.*

Ἡ σύγχρονη Ψυχολογία στὸ ἐρώτημα τί εἶναι ἡ Ψυχὴ (ἐὰν δὲν τὸ περιφρονεῖ ἢ δὲν τὸ παραβλέπει) δίνει συγκεχυμένες καὶ ἀντιφατικὲς μεταξὺ τῶν διαφορῶν θεωριῶν ἀπαντήσεις. Δὲν ἔχει μάλιστα χωρὶς λόγο χαρακτηρισθεῖ ὡς «Ψυχολογία χωρὶς ψυχῆ». Ἦδη αὐτὸ τὸ γεγονὸς κλονίζει τὸ κύρος τῶν πορισμάτων πού ἐξάγονται ἀπὸ μιὰ ἔρευνα πού δὲν ἔχει ἐπίγνωση τῆς φύσεως καὶ τῆς ταυτότητος τοῦ ἀντικειμένου της. Μιὰ σύγχρονη Ὁρθόδοξη Ποιμαντικὴ Ψυχολογία δὲν θὰ μπορούσε νὰ ἐντάξει στὸ σύστημά της καμιὰ ψυχολογικὴ θεωρία γι' αὐτὸν καὶ μόνο τὸ λόγο. Βέβαια ἡ παραπομπὴ τοῦ περὶ ψυχῆς ἐρωτήματος στὸ Ἅγιο Πνεῦμα εἶναι γιὰ κάθε θεολογικῶς ἀνυποψίαστο ἐπιστήμονα ἀκατανόητη καί, γιατί ὄχι, ἀντιεπιστημονικὴ. Ἀλλὰ κάθε διαισθητικὴ ἐπιστημονικὸς νοῦς, πού θὰ μπορούσε νὰ κατανοήσει τὸ ὅλο σύστημα τῶν ἀνθρωπολογικῶν καὶ σωτηριολογικῶν θεολογικῶν ἀληθειῶν, θὰ παρεδέχετο, χωρὶς δυσκολία, τὴν παρατήρηση τοῦ Ὁσίου Μακαρίου. Ὅπως ὅποτε ὁμως ἡ παρατήρηση αὐτὴ ἀποτελεῖ τὴν οὐσιώδη προϋπόθεση τῆς συγκροτήσεως Ὁρθόδοξης Ποιμαντικῆς Ψυχολογίας καὶ συγχρόνως ἀποκαλύπτει τὸν γενικὸ χαρακτῆρα καὶ τὴ φύση της.

Τὸ ὅλο θεωρητικὸ σύστημα τῆς Ὁρθόδοξης Ποιμαντικῆς Ψυχολογίας συγκροτεῖται ἀπὸ ἐρευνητικὲς διαδικασίες πού καθορίζονται ἀπὸ τὶς ἀνθρωπολογικὲς-σωτηριολογικὲς θεολογικὲς κατηγορικὲς ἀρχές. Αὐτὸ σημαίνει ὅτι, ὅπως κάθε ἄλλη αὐθεντικὴ θεολογικὴ λειτουργία ἔχει ἀγιοπνευματικὸ χαρακτῆρα, ἔτσι καὶ ἡ Ὁρθόδοξη Ποιμαντικὴ Ψυχολογία, ὡς θεολογικὴ ἀνθρωπολογικὴ-σωτηριολογικὴ διάσταση καὶ λειτουργία, συγκροτεῖται

ἀπὸ θεωρητικὸ ὑλικὸ ποῦ ἔχει ὡς ἀναπαλλοτρίωτο γνώρισμα τὴν ἐνέργεια τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ἐὰν γενικῶς μέσα στὸ χῶρο τῆς βιώσεως τῆς αὐθεντικῆς Θεολογίας «οὐδεὶς δύναται εἰπεῖν Κύριον Ἰησοῦν εἰ μὴ ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ»¹⁶, δὲν μπορεῖ ἐπίσης νὰ συγκροτεῖ θεωρητικὰ συστήματα ποιμαντικοψυχολογικῆς μελέτης καὶ κατανοήσεως τοῦ ἀνθρώπου χωρὶς τὴ φωτιστικὴ λειτουργία τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ἡ προϋπόθεση αὐτὴ ἀποτελεῖ τὸν οὐσιώδη ὄρο ἐπιστημονικῆς συγκροτήσεως Ὁρθόδοξης Ποιμαντικῆς Ψυχολογίας.

Ἡ παραδοχὴ τοῦ ὄρου αὐτοῦ διευκρινίζει ἐξ ἄλλοῦ καὶ καθορίζει τοὺς γνώμονες¹⁷ τῆς θεωρητικῆς συγκροτήσεως καὶ πρακτικῆς ἐφαρμογῆς Ὁρθόδοξης Ποιμαντικῆς Ψυχολογίας. Οἱ γνώμονες αὐτοὶ εἶναι κυρίως: τὸ ὀρθόδοξο δόγμα (ἀνθρωπολογία-σωτηριολογία), τὸ ὀρθόδοξο ἥθος καὶ ἡ βιωματικὴ ἀγιοπνευματικὴ ἐμπειρία τοῦ ποιμαντικοψυχολόγου ἐρευνητοῦ. Ἀλλὰ οἱ γνώμονες αὐτοὶ ὑποδηλώνουν συγχρόνως τὶς πηγὲς ἀπὸ τὶς ὁποῖες εἶναι δυνατόν νὰ συγκεντρωθεῖ τὸ θεωρητικὸ ὑλικὸ τῆς συγκροτήσεως καὶ πρακτικῆς ἐφαρμογῆς Ὁρθόδοξης Ποιμαντικῆς Ψυχολογίας. Ὅπως εἶναι εὐνόητο, πηγαὶ τῆς Ψυχολογίας αὐτῆς πρέπει νὰ εἶναι: Ἡ Ἁγία Γραφή, τὰ συγγράμματα τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων, οἱ βίοι τῶν ἁγίων, ἡ λατρευτικὴ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας, ἡ ἀπεικονιζομένη στὰ λειτουργικὰ τῆς βιβλίας, ἡ πρακτικὴ ποιμαντικὴ ἐμπειρία καὶ ἀκόμη ἡ Ψυχολογία καὶ οἱ ἐφαρμογές της στοὺς εἰδικοὺς θεραπευτικοὺς κλάδους (στὴ Συμβουλευτικὴ, Παιδαγωγικὴ, ψυχοθεραπεία καὶ ψυχιατρικὴ), ὑπὸ τὶς προϋποθέσεις ποὺ ἤδη ἐξεθέσαμε στὴν παράγραφο γιὰ τὸν προβληματισμὸ τῆς σύγχρονης Ποιμαντικῆς Ψυχολογίας καὶ μὲ τὸ πνεῦμα τῶν κατηγορικῶν ἀρχῶν τῆς Ὁρθόδοξης Ποιμαντικῆς Ψυχολογίας¹⁸.

Τὸ ἔργο τῆς Ὁρθόδοξης Ποιμαντικῆς Ψυχολογίας εἶναι κυρίως μελέτη καὶ κατανόηση τῆς ψυχολογικῆς λειτουργικότητος τοῦ ἀνθρώπου ὡς μετανοοῦντος ἁμαρτωλοῦ καὶ ὀδεύοντος πρὸς δημιουργία τῆς «καινῆς κτίσεως». Ὁ ὄρος Ποιμαντικὴ Ψυχολογία δηλώνει σαφῶς τὸν ἐρευνητικὸ προσανατολισμὸ τῆς ἐπιστήμης αὐτῆς. Τὸ γενικὸ κύριο ἔργο της εἶναι ἡ συγκομιδὴ γνώσεων, ἀπὸ τὶς πηγὲς ποὺ ἐμνημονεύσαμε, μὲ τὸ σκοπὸ τῆς καλύτερης κατανοήσεως τῆς πορείας τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὴν κατάσταση

τοῦ πρώτου Ἀδὰμ στὴν ἐνσωμάτωσή του στὸν δεύτερο Ἀδὰμ, τὸν Ἰησοῦν Χριστόν. Καὶ ἀπὸ τὴν ἄποψη αὐτὴ ὁ σχεδιασμός τῆς ἀναπτύξεως τοῦ ἔργου τῆς Ὁρθόδοξης Ποιμαντικῆς Ψυχολογίας προβάλλει μιὰ σημαντικὴ πολλαπλότητα ἰδιαίτερων ἐρευνητικῶν στόχων. Ἀλλὰ τοὺς στόχους αὐτούς, πρὸς τὸ παρὸν τουλάχιστον, δὲν μποροῦμε νὰ ἐπισημάνουμε συστηματικῶς. Ἡ Ὁρθόδοξη Ποιμαντικὴ Ψυχολογία, ὡς ἐπιστημονικὴ παρουσία, αὐτοσχεδιάζει πρὸς τὸ παρὸν μὲ τὸ δισταγμὸ τοῦ πρωτόπειρου ἐρευνητοῦ.

Θὰ ἦταν ὁμως χρήσιμο νὰ ὑπογραμμίσουμε ἐδῶ, ὅτι ἴσως τὸ πιὸ ἀξιόλογο ἔργο τῆς Ὁρθόδοξης Ποιμαντικῆς Ψυχολογίας στὶς ἡμέρες μας πρέπει νὰ εἶναι ἡ μελέτη καὶ κατανόηση τοῦ «Πατερικοῦ Ἀνθρώπου». Μέσα ἀπὸ τὸν πλοῦτο τῆς πατερικῆς σκέψεως καὶ ζωῆς ἀναδύεται ἓνας τύπος ἀνθρώπινου προσώπου ποὺ φέρει τὸ κῦρος τῆς «ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ» βιοτῆς. Ἐφ' ὅσον οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας πρῶτα ἐβίωσαν καὶ ὕστερα ἐμίλησαν καὶ ἔγραψαν, κάθε ψυχολογικὸ-ἀνθρωπολογικὸ στοιχεῖο ποὺ μᾶς παρέδωσαν, ἀποτελεῖ πολύτιμο λίθο τῆς δομῆσεως τοῦ αὐθεντικοῦ «ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ» ἀνθρώπινου προσώπου. Γιατὶ ἀκριβῶς οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας μας ἐβίωσαν τὸ εὐαγγελικὸ πρότυπο ζωῆς, ἔζησαν τὸν «Ἵπογραμμὸν» σὲ ὅλες του τὶς διαστάσεις καὶ τὸν προβάλλουν μὲ ἐκπλήσσοσαν συνέπεια στὴν προσωπικὴ τους ζωή.

Ἀσφαλῶς, ὁ τύπος τοῦ «Πατερικοῦ Ἀνθρώπου» δὲν μπορεῖ σὲ καμμιά περίπτωσι νὰ ἐννοεῖται ἀποκλειστικὰ παρελθοντολογικῶς καὶ ἐπομένως, ὡς ξένος πρὸς τὸν ὑπαρξιακὸ προβληματισμὸ τοῦ σύγχρονου ἀνθρώπου. Ἡ σύγχρονη μελέτη τοῦ «Πατερικοῦ Ἀνθρώπου» δὲν μπορεῖ νὰ ἐννοεῖται «φωτοτυπικῶς». Ἡ ποιμαντικοψυχολογικὴ σπουδὴ καὶ ἔρευνα τοῦ ἀνθρώπου αὐτοῦ ὑποχρεοῦται νὰ ἀνακαλύψει καὶ νὰ ἐπισημάνει τοὺς ψυχολογικοὺς-πνευματικοὺς δυναμισμούς του, ποὺ λειτούργησαν στὴ δομὴ προηγηθέντων ἐποχιακῶν σχηματισμῶν καὶ ὑπαρξιακῶν ἐκφράσεων. Παραμερίζοντας δηλ. ἡ Ὁρθόδοξη Ποιμαντικὴ Ψυχολογία τὸ καθ' αὐτὸ ἐποχιακὸ καὶ τὴ συγκεκριμένῃ ὑπαρξιακὴ ἔκφραση τῆς στιγμῆς, στὴ ζωὴ καὶ στὸ ἔργο τῶν Πατέρων καὶ τῶν Ἁγίων τῆς Ἐκκλησίας, πρέπει νὰ συλλαμβάνει τοὺς γενικοὺς χαρακτῆρες ἐνὸς τύπου ψυχολογικῆς λειτουργικότητος ποὺ δικαιώνει

τὴν εὐαγγελικὴν εἰκόνα τοῦ ἀνθρώπινου προσώπου ἀπὸ κάθε ἄποψη καὶ σὲ κάθε ἐποχῇ.

Τὰ ἐποχιακὰ ὑπαρξιακὰ προβλήματα τοῦ ἀνθρώπου, παρὰ τὴν πολυσήμαντην ἰδιαιτερότητά τους, δὲν ἀλλοιώνουν τοὺς βασικοὺς χαρακτῆρες τῶν ψυχολογικῶν-πνευματικῶν δυναμισμῶν τοῦ ἀνθρώπινου προσώπου ποὺ προβάλλει τὸ Εὐαγγέλιο τοῦ Χριστοῦ. «Ὁ λόγος τοῦ Κυρίου μένει εἰς τὸν αἰῶνα». Αὐτὸ σημαίνει ὅτι, ἀπὸ πλευρᾶς εὐαγγελικοῦ ὑπαρξιακοῦ σχεδιασμοῦ, τὸ γενικὸ διάγραμμα τῆς ψυχοπνευματικῆς λειτουργικότητος τοῦ ἀνθρώπινου προσώπου εἶναι σὲ κάθε ἐποχῇ τὸ ἴδιο καὶ ἀναλλοίωτο. Ὅτι ἀλλάζει ἀφορᾷ τὰ πεδία, ἀλλὰ καὶ τὰ μέσα καὶ τοὺς τρόπους, μὲ τοὺς ὁποίους καλεῖται, σὲ μιὰ συγκεκριμένῃ χρονικῇ στιγμῇ καὶ σ' ἓνα συγκεκριμένο περιβάλλον, νὰ ἀγωνισθεῖ ὁ ἄνθρωπος γιὰ νὰ καταξιώσει τὴν ὑπαρξιακὴν του ταυτότητα.

Ἡ βίωση τοῦ προβλήματος τῆς ζωῆς καὶ τοῦ θανάτου, ὁ διάλογος τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὶς δυναμικὰς ροπὰς τοῦ ψυχικοῦ του κόσμου, οἱ ἐναγώνιες ἀναζητήσεις του στὴ χρονικὴ ρευστότητα τῆς καθημερινότητος, οἱ προσδοκίαι του καὶ οἱ ἀδυναμίες του καὶ γενικῶς οἱ ἀξεπέραστες ὑπαρξιακὰς του ὀριοθετήσεις, παρὰ τὴν διάφορην κάθε φορὰ ἐξωτερικὴν εἰκόνα τῆς ἐκφράσεώς τους, ποὺ ὀφείλεται στὶς ἐποχιακὰς ἰδιαιτερότητες, λειτουργοῦν ὡς βασικοὶ ψυχολογικοὶ-πνευματικοὶ δυνατισμοί, ποὺ χαρακτηρίζουν διαχρονικὰ τὸ ἀνθρώπινο πρόσωπο.

Τὸ γεγονός αὐτὸ ἐπιτρέπει νὰ παραδεχθοῦμε ὅτι ὁ τύπος τοῦ «Πατερικοῦ Ἀνθρώπου», στὴ λειτουργικὴν του φύσιν, ἔχει διαχρονικὴν ἰσχύ. Ἐξ ἄλλου ἡ ὀρθόδοξον πνευματικὴν ζωὴν ποτὲ δὲν κατανόηθηκε στατικά. Ἡ ὀρθόδοξον παράδοξον διατηρεῖ στὴ μακράωνν πορεία της τὸ χαρακτῆρα τῆς ἀνανεωτικῆς ζωοποιοῦ δραστηριότητος, ποὺ τὴν ἀποδεικνύει πράγματι: «*Υδωρ ζῶν ἀλλόμενον εἰς ζῶν ἰαίῶνιον*». Αὐτὸ σημαίνει, γιὰ τὴν περίπτωσή μας, ὅτι ὁ τύπος τοῦ «Πατερικοῦ Ἀνθρώπου» ἔχει μιὰ βασικὴν ὑπαρξιακὴν λειτουργικότητα, πέρα ἀπὸ τὶς συγκεκριμέναις ἐποχιακὰς της ἐκφράσεις, ποὺ βεβαιώνουν τὸν ἀνανεωτικὸν της χαρακτῆρα. Ἡ ὀρθόδοξον Ποιμαντικὴν Ψυχολογία ὀφείλει νὰ ἐπισημάνει καὶ νὰ ἐντοπίσει τοὺς βασικοὺς χαρακτῆρες καὶ τὶς βιωματικὰς διαδικασίας αὐτῆς τῆς λειτουργικότητος. Καί, ἐπὶ πλέον, νὰ μελετήσῃ τὸν τρόπο βιώσεως τοῦ βασικοῦ τύπου τοῦ «Πατε-

ρικού Ἀνθρώπου» στὴ συγκεκριμένη ἐποχὴ ποὺ ἡ Ψυχολογία αὐτὴ λειτουργεῖ. Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ ἡ Ὁρθόδοξη Ποιμαντικὴ Ψυχολογία ἀποδεικνύεται βασικὸς συγχρονιστικὸς παράγων στὴν ἄσκηση τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ-ποιμαντικοῦ ἔργου. Συγχρονίζει τὸν λόγον τοῦ Κυρίου, ποὺ μένει στὸν αἰῶνα, μὲ τὰ ὑπαρξιακὰ σχήματα τῆς συγκεκριμένης ἐποχῆς, στὴν ὁποία ἡ ἐπιστὴμὴ αὐτὴ ἀναπτύσσεται.

(*) Περιοδ. «Σύναξιν», ἀριθ. 25/Ἰανουάριος-Μάρτιος 1988, σελ. 19-33.

- a. **Γεωργίου Βαρβατσούλια**, Ἡ Νεύρωση κατὰ τὴν Karen Horney καὶ οἱ ἀνθρωπολογικὲς θεωρήσεις τοῦ Ἀγ. Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ / Συγκριτικὴ Μελέτη, Διδακτορικὴ Διατριβὴ στὸ Πανεπιστήμιο Durham τῆς Ἀγγλίας (1994-1997), ἐκδόσεις «Ἀκρίτας», Ἀθήνα 2004, σελ. 27-29, *Πρόλογος*.
- b. Ἡ ἐπίσημη ἐμφάνιση τῆς Ποιμαντικῆς Ψυχολογίας ὡς διδασκαλίας στὶς Θεολογικὲς Σχολὲς τῆς Ἑλλάδας ξεκίνησε ὅταν ὁ Καθηγητὴς Κορναράκης ὀρίσθηκε διδάσκων αὐτοῦ τοῦ μαθήματος τοῦ Πρακτικοῦ Κλάδου στὴ Θεολογικὴ Σχολὴ τοῦ Ἀριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Στὴ συνέχεια ἡ διδασκαλία αὐτὴ ὀργανώθηκε ἐπίσημα στὴ Θεολογικὴ Σχολὴ Ἀθηνῶν, ὅπου ὁ κ. Κορναράκης ἐκλέχθηκε Καθηγητὴς τὸ 1978.
1. Μιὰ ἔκθεση τοῦ προβλήματος τῆς σχέσεως τοῦ ὑποκειμενισμοῦ τοῦ ἐρευνητοῦ καὶ τῶν πορισμάτων του καὶ γενικῶς τοῦ προβλήματος τῆς κρίσεως τῆς ψυχολογικῆς ἐρεύνης μπορεῖ ὁ ἀναγνώστης νὰ παρακολουθήσει στὴν ἐργασία μας: «*Διάγραμμα τοῦ μεθοδολογικοῦ προβλήματος τῆς θρησκευτοψυχολογικῆς ἐρεύνης*» (Ἀνάτυπο ἀπὸ τὸν ΙΕ' τόμο τῆς ἐπιστημονικῆς ἐπετηρίδος τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Ἀριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης), Θεσσαλονίκη 1970.
2. «*Ἡ ψυχολογία μπορεῖ νὰ μᾶς δείξει τὶ δὲν εἶναι ὁ ἄνθρωπος. Δὲν μπορεῖ νὰ μᾶς πεῖ τὶ εἶναι ὁ ἄνθρωπος, ὁ καθένας ἀπὸ μᾶς. Ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου, ὁ μοναδικὸς πυρήνας τοῦ κάθε ἀτόμου, ποτὲ δὲν μπορεῖ νὰ συλληφθεῖ καὶ νὰ περιγραφεῖ μὲ πληρότητα*» (Ἐριχ Φρόμ, *Τὸ Δόγμα τοῦ Χριστοῦ*, μτφρ. Δ. Θεοδωρακάτου, Ἀθήναι 1974, σελ. 215).
3. Ὁ Jung, μελετώντας τὸν Χριστιανισμὸ μὲ τὸ πνεῦμα μιᾶς ἀπαράδεκτης (ἀκόμα καὶ ψυχολογικῶς) Ψυχολογιαρχίας, κακοποιεῖ σὲ μιὰ καθολικὴ, θὰ ἔλεγε κανεῖς, ἔκταση τὸ περιεχόμενο τοῦ Εὐαγγελίου. Ἐνα ἐλάχιστο δείγμα εἶναι καὶ ὁ ἰσχυρισμὸς του, σύμφωνα μὲ τὸν ὁποῖο: «*Τὸ Selbst, ἡ ψυχικὴ δηλ. ὁλότης, ἔχει τὴ φωτεινὴ ἀλλὰ καὶ τὴ σκοτεινὴ της ὄψη. Ὁ Χριστὸς καὶ ὁ Ἀντίχριστος, ὁ Θεὸς καὶ ὁ Σατανᾶς ἐνωμένοι ἀποτελοῦν τὴν ψυχικὴ ὁλότητα*» (C.G. Jung, *Symbolik des geistes*, Zürich 1951, σελ. 135, 137, 406 κλπ.).
4. Κατὰ τὸν Ἐριχ Φρόμ, «*ὁ πραγματικὸς σκοπὸς τῆς Ψυχολογίας εἶναι ἀρνητικὸς, ἡ ἀπάλειψη τῶν παραμορφώσεων καὶ τῶν ψευδαισθήσεων, καὶ ὄχι θετικὸς, ἡ πλήρης καὶ ὁλόπλευρη γνώση μιᾶς ἀνθρώπινης ὑπαρξης*» (Τὸ Δόγμα τοῦ Χριστοῦ, σελ. 215).

5. Ἀμερικανὸς ψυχολόγος ὑπεστήριξε ὅτι ἡ βλασφημία τῶν θεῶν κάνει καλό. Πρέπει νὰ βλασφημᾷ ἐλεύθερα ἐκεῖνος ποὺ αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκη. Ἡ καταπίεση κάνει κακό.
6. Ὁ Ἔριχ Φρόμ ὑπενθυμίζει τὶς ἐπιστημονικὲς(;) ἐργασίες τοῦ Θεόδωρου Ράικ, μὲ τὶς ὁποῖες ἐπιχειρεῖ νὰ ἀποδείξει ὅτι «τὸ θρησκευτικὸ δόγμα στὴν ἐξελικτικὴ ἱστορία τῆς ἀνθρωπότητας ἀντιστοιχεῖ στὴ νευρωτικὴ ἰδεολογικὴ (καταθλιπτικὴ) σκέψη, ποὺ ἀποτελεῖ τὴν πρὸ σημαντικὴ ἔκφραση τῆς παράλογης καταναγκαστικῆς σκέψης... Ἡ διαμόρφωση τοῦ δόγματος πρέπει νὰ νοηθεῖ πὼς ἀκολουθεῖ τοὺς ἴδιους δρόμους, ποὺ διέπουν τὶς ψυχαναγκαστικὲς νευρωτικὲς διαδικασίες» (Τὸ Δόγμα τοῦ Χριστοῦ, σελ. 98 ἐξ.).
7. Ψάλμ. 8, 5.
8. Ἱερεμ. 3, 15
9. Ἀλμπέρ Καμύ, Ὁ μύθος τοῦ Σισύφου, ἔκδ. Γαλαξία, Ἀθήνα 1969, σελ. 27.
10. Karen Horney, Οἱ συγκρούσεις τοῦ ἐσωτερικοῦ μας κόσμου, Ἀθήνα 1967. σελ. 100 ἐξ.
11. Βλ. Ἰ. Κορναράκη, «Σχέση “ὑπαρξιακῆς προοπτικῆς” καὶ “ἀφειρητικοῦ ἐπιπέδου”, στὴν ἔρευνα τῆς ἀνθρώπινης συμπεριφορᾶς», περιοδ. «Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς», τεύχ. 705, Μάρτιος-Ἀπρίλιος 1985, σελ. 128-135.
12. Ὁ Συμεὼν ὁ Νεὸς Θεολόγος ἐρωτᾷ: «Πόθεν οὖν γνωσόμεθα εἰ ἐν ἡμῖν ὁ Χριστὸς ἐστὶ, καὶ πῶς ἑαυτοὺς ἡμᾶς καταμάθωμεν;». Καὶ ἀπαντᾷ ὁ ἴδιος: «Τὰ ἀπὸ τῶν Θεῶν Γραφῶν λόγια ἀναλεγόμενοι καὶ ἀντιπαρατιθοῦντες ὡς ἔσοπτρα ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν, ἐν αὐτοῖς ὅλους ἑαυτοὺς καταμάθωμεν» (Ἠθικ. 10, 361-365).
13. Πρβλ. «Εἰδὲ καὶ εἰπῆ τινάς, ὅτι μερικοὶ ἀπ’ αὐτοὺς ἐξηγοῦν τὰς θείας Γραφὰς καὶ θεολογοῦν, καὶ κηρύττουν τὰ ὀρθόδοξα δόγματα, τοῦτο εἶναι μάλιστα εἶδος ἀσεβείας...» (Συμεὼν τοῦ Ν. Θεολόγου, Τὰ εὐρισκόμενα..., ἔκδ. Β. Ρηγοπούλου, Θεσσαλονίκη 1969, σελ. 66).
14. Π.χ. ἡ λαϊκὴ συνείδηση ἀποτελεῖ ὄργανο ψυχολογικῆς ἐκτιμῆσεως καὶ τυπολογικοῦ καθορισμοῦ τῆς ἀνθρώπινης συμπεριφορᾶς. Ἄρκει νὰ θυμηθεῖ κανεὶς τὶς παροιμίες τοῦ λαοῦ, ἢ καὶ ἔθιμα, ποὺ στὴν οὐσία τοὺς ἀποτελοῦν ψυχολογικὲς καταγραφὲς τῆς κοινῆς λαϊκῆς ἐμπειρίας. Ἐξ ἄλλου ἡ ἐπιστημονικὴ Ψυχολογία δὲν διστάζει νὰ χρησιμοποιεῖ στὴν ἀποδεικτικὴ ἐπιχειρηματολογία της ὑλικὸ (λαογραφικὸ) ἀπὸ τὸν πλοῦτο τῆς ἐμπειρίας αὐτῆς. Τὸ γεγονὸς αὐτὸ σημαίνει ἀναγνώριση ἑνὸς εἶδους «ἐπιστημονικοῦ» χαρακτῆρα τῆς ψυχολογικῆς καταγραφῆς τῆς λαϊκῆς συνειδήσεως.
15. ΒΕΠΕΣ, τόμ. 41, σελ. 352.
16. Α΄ Κοριν. 12, 3.
17. Βλ. Ἰ. Κορναράκη, Ἐγχειρίδιον Ποιμαντικῆς Ψυχολογίας, Θεσσαλονίκη 1984, σελ. 19 ἐξ.
18. Ὡς πρὸς τὴν ψυχιατρικὴν, θὰ πρέπει νὰ ὑπενθυμίσουμε τὴν ἀνεπάρκειά της στὴν περίπτωσι τῶν δαιμονισμένων, ποὺ μὲ τὴν ἄγνοιά τους καταφεύγουν στὴ βοήθειά της. Εἶναι φυσικὸ ἕνας ψυχίατρος νὰ ἀδυνατεῖ νὰ ἀντιληφθεῖ τὰ πραγματικῶς συμβαίνοντα. Σ’ αὐτὴ τὴν περίπτωσι, ὅ,τι γιὰ τὴν Ἐκκλησίαν εἶναι δεδομένο ἀπὸ τὶς δογματικὲς της προϋποθέσεις καὶ συγχρόνως μὴ ἀδιάφευστη πραγματικότητα, γιὰ τὴν Ψυχιατρικὴν εἶναι προκατάληψη καὶ νοσηρὴ φαντασία. Ἴσως ἐδῶ ἰσχύει περισσότερο τὸ τοῦ Εὐαγγελίου «τί ἐμοὶ καὶ σοί...;» (Ματθ. 5, 7).